

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 35 Volume: 7 Issue: 35

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MEDYA OKURYAZARLIĞI: ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLERİNİN TELEVİZYON VE İNTERNETE İLİŞKİN TUTUM VE DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

*MEDIA LITERACY: EXAMINING ATTITUDES AND BEHAVIORS OF MIDDLE SCHOOL
STUDENTS' PARENTS IN RELATION TO TELEVISION AND INTERNET*

Taşkın İNAN*

Öz

Araştırmacı tarafından geliştirilen *İnternet ve Televizyon Tutum ve Davranış Ölçeği-Ebeveyn* [İTTÖ-E] ile ebeveynlerinin televizyon ve internetle ilgili farkındalık durumlarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ölçeklerin kapsam geçerliği ve yapı geçerliği çalışmaları yapılmıştır. Cronbach's Alpha güvenilirlik testi sonucu, ölçeklerin her bir bölümünün güvenilirliği yüksek çıkmıştır (İTTÖ-Ö 2. Bölüm için .825 ve 3. Bölüm için .886; İTTÖ-E 2. Bölüm için .868 ve 3. Bölüm için .896 bulunmuştur). Araştırmanın örneklemini Kütahya merkezde bulunan 1 özel ortaokul ve 11 devlet ortaokulunda 6., 7. ve 8. sınıflarına devam eden 1302 öğrencinin velisi oluşturmuştur. Verilerin analizinde yüzde (%), frekans, t-Testi, ANOVA ve X² kullanılmıştır. Bulgular göstermiştir ki, ebeveynlerde internet ve bilgisayarda çocuklarını kontrol edebilecek düzeyde bilgiye sahip olmama, çocuklarının internet kullanımını denetleyememe, televizyon ve internetin ödül veya ceza aracı olarak yanlış kullanılması, çocuklarına kaliteli zaman ayırmama, kitle iletişim araçları yüzünden çocuklarında gördükleri sorunlar (ahlâki çöküş, düzensiz beslenme, bilinçsiz tüketim, şiddet vs) ön plana çıkan sorunlar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Medya Okuryazarlığı, Televizyon, İnternet, Ebeveynler.

Abstract

The researcher developed *Internet and Television Attitude and Behaviors Inventory-Parent* [ITABI-P] inventories. He completed both content and construct validity of those scales. Cronbach's Alpha reliability of each section is as follows: ITABI-P second section is .868; ITABI-P third section is .896. The researcher examined middle school students' parents' awareness level related to internet and television, and the supervision and restrictions they had for their children. The research involved 1,302 parents of the children attending grades 6 to 8 at 1 private and 11 public middle schools in Central Kutahya. The researcher used percentage, frequency, t-Test, ANOVA and X² to analyze the data. The findings of the research show that the parents demonstrated the following problems: lack of internet usage skills, lack of ability to supervise their children on internet, misusage of internet and television as a punishment or reward, lack of quality parent-child sharing time, being faced with media-influenced problems in their children (such as moral collapse, irregular eating habits, unconscious consumption, violence) and so on.

Keywords: Media Literacy, Television, Internet, Parents.

1. Giriş

Mendoza (2009), Medya Okuryazarlığını “medya mesajlarının içeriğinin analizi” ve “medyayı okuma ve yazma” olarak tanımlamıştır. Yani Medya Okuryazarlığı bir yandan medyanın empoze etmeye çalıştığı mesajları analiz edip yorumlama, bir yandan da yine medyayı kullanarak mesaj üretme ve yayınlama becerisidir. Medya Okuryazarlığı becerilerine sahip bireyler, kendilerine sunulanı olduğu gibi kabul etmek yerine eleştirel düşünme

* Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, taskininan@hotmail.com

sürecinden geçirirler ve internet gibi katılımcı kitle iletişim araçlarını kullanarak bilinçli mesaj oluşturabilirler.

Medya Okuryazarlığı eğitiminde ev ve okulun iki ayrı müdahale mekânı olduğu bilinmektedir. Çocuklara Medya Okuryazarlığı bilincinin kazandırılabilmesi için okulda eğitimcilerin belli yeterlikte olmasının yanında, evde de ebeveynlerin belli seviyede olması önem arz etmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını medyanın olumsuz etkilerinden koruyabilmeleri için yasaklama haricinde farklı yöntemler kullanması gerekmektedir. Ancak öncelikli olarak bu bilincin oluşturulabilmesi ve ebeveynlerin Medya Okuryazarı olabilmeleri için önce gereksinimlerinin ve sorunlarının bilinmesi gerekmektedir. Ancak Türkiye’de ebeveynlerin başta internet ve televizyon olmak üzere kitle iletişim araçları ile olan ilişkileri hakkında bilgi veren çok fazla araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de ebeveynlerin internet ve televizyona ilişkin tutum ve davranışlarını ortaya koyacak bir ölçek geliştirilmiş ve bu ölçek geniş bir örneklem grubu üzerinde uygulanmıştır.

2. Problem Durumu

Kitle iletişim araçları çocukların bilişsel, fiziksel, psiko-sosyal ve ahlâk gelişimleri üzerine oldukça olumsuz etkiler bırakabilmektedir, ancak Medya Okuryazarlığı becerilerini kazanan bireylerin kitle iletişim araçlarının olumlu yanlarından faydalanması mümkündür (Gainer, 2010). Ancak ebeveynlerin eleştirel Medya Okuryazarlığı becerilerinin yeterince gelişmemiş olması ve ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı eğitimine ilişkin çalışmaların yetersiz olması, çocukların Medya Okuryazarlığı becerilerinin gelişmesinde önemli bir engeldir. Yapılmış olan bazı araştırmalar (örn., İnan & Temur, 2012; Kızmaz, 2006; Tan-Akbulut, 2000; Taylan, 2011; Tercan, Sakarya & Çoklar, 2012; Tüzün, 2002; Üneri & Tanıdır, 2011; Yağbasan & Kurtbaş, 2008) Türkiye’nin Medya Okuryazarlığı konusunda bulunduğu konuma ışık tutmakta, ancak ihtiyaçların tespit edilmesi ve ebeveynlere verilecek eğitimin içeriğinin şekillenmesi için daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmacı tarafından *İnternet ve Televizyon Tutum ve Davranış Ölçeği- Ebeveyn* [İTTÖ-E] geliştirilmiş ve geçerlik/güvenirlilik çalışmaları tamamlanmıştır. Bu ölçek aracılığıyla televizyon ve internetin çocuklar üzerine etkileri, ebeveyn tutum ve davranışlarına bağlı olarak ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Ebeveynlerin televizyon ve internet hakkındaki olumlu ve olumsuz düşünceleri nelerdir?
- Ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlemeleriyle ilgili
 - kısıtlamaları,
 - endişeleri,
 - denetimleri,
 - gözlemledikleri olumsuz etkiler nelerdir?
- Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımıyla ilgili
 - kısıtlamaları,
 - endişeleri,
 - denetimleri
 - gözlemledikleri olumsuz etkiler nelerdir?

3. Medya Okuryazarlığı

Araştırmacılar Medya Okuryazarlığı için farklı tanımlar ortaya koymuşlardır. Medya Okuryazarlığının tarihsel süreç içerisinde kapsamının ve hedefinin değişmesi ve gelişmesi, toplumun yeni kitle iletişim araçlarıyla tanışması, kültürler arası farklılıklar görülmesi nedeniyle de tanımlarda çeşitlilik gözlenmektedir. Hobbs (1998) Medya Okuryazarlığı kavramının paydaşları tarafından dikkat çekilen iki boyutundan söz etmektedir: üretilen medya mesajlarının *eleştirel çözümlenmesi süreci* ve kişinin *kendi mesajlarını yaratmayı* öğrenmesi. Hobbs ele aldığı birinci boyutta eleştirel Medya Okuryazarlığına gönderme yapmakta ikinci boyutta ise medya mesajlarını üretme yeteneğinden bahsetmektedir. Eleştirel düşünme becerileri ve sorular hem hazır medya içeriğini analiz etmek, hem de medya yaratırken değerlendirme yapmak için gereklidir (Mendoza, 2009). Eleştirel Medya Okuryazarlığı, öğrencilerde, öğretmenlerde, velilerde ve karar vericilerde, çocukların ve gençlerin eğitimine ilişkin –özellikle de risk altındaki bireylerde– çağdaş medya formatlarını derinlemesine anlamaya ve farkındalık

yaratmaya çalışmaktadır (Boske, McCormack, 2011). Eleştirel Medya Okuryazarlığının teşvik etmiş olduğu eleştirel bakış açısının yararlarından bir tanesi var olan problemlerin açıkça görülebilmesidir. Örneğin, kitle iletişim araçları tarafından yapılan cinsiyet ayrımcılığı veya bir gruba karşı ayrımcı bakış, eleştirel Medya Okuryazarlığı becerileri sayesinde taraflarca fark edilecek ve medya bu süzgeçten geçmeden birey tarafından dikkate alınmayacaktır.

Medya Okuryazarlığı, sansüre alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukları ve gençleri kitle iletişim araçlarının zararlarından korumak için sansürün kullanıldığını, ancak bunun bir çare olmadığını belirten Heins ve Cho (2003), sansür ile ancak engellenmenin yapıldığı, Medya Okuryazarlığı ile ise, asıl gerekli olan bilinçlendirmenin yapılabildiğini vurgulamaktadır. McBrien (1999), Amerika Birleşik Devletleri'nde, şiddet içeren müzik klipleri veya filmlerin seyrettirilmemesi, şiddet içerikli video oyunları oynatılmaması gibi önlemlerin alındığı bu korumacı yaklaşımdan geçmişte ebeveynlerin çok memnun olduklarını, ancak zamanımızda çocukları medya mesajlarından bu yolla korumanın artık mümkün olmadığını, çocukların hemen her yerde medya mesajlarına maruz kaldığını belirtmektedir. Dolayısıyla Medya Okuryazarlığı becerilerinin şart olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye'de çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin Medya Okuryazarlığı becerilerinin gelişmesi için çalışmalar son yıllarda hız kazanmıştır. Ailelerin daha bilinçli olması, medyanın çocuklar için tehlike yaratabileceği konusunun toplum tarafından fark edilmesi, eğitimcilerin, Medya Okuryazarlığının eğitimin bir parçası olması gerektiğini kabul etmesi ve ilgili politika yapımcılarının bu konuya el atmasıyla Türkiye'de Medya Okuryazarlığını anlama, anlatma ve gerekli becerileri kazandırma boyutunda çalışmalar başlamıştır.

Gündüz-Kalan (2010), okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı düzeyi üzerine yürüttüğü bir araştırmada, ebeveynlerin kendileri televizyon izlerken çocuklarının da pasif izleyici olduğunun farkında olmadıklarını ve Medya Okuryazarlığı konusunda eğitime ihtiyaçlarının olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin, çocuklarının izlediği programları seçme konusunda oldukça "yönlendirici" olduklarını, özellikle tematik çocuk kanallarını tercih ettiklerini tespit etmiştir (Gündüz-Kalan, 2010).

Tercan, Sakarya ve Çoklar (2012), Mersin'de 4-5-6-7. ve 8. sınıfa devam eden 463 ilköğretim öğrencisi üzerinde yürüttüğü araştırmada, çocukların ve ebeveynlerinin internet kullanımına ilişkin şu sonuçlara ulaşmıştır:

- Öğrencilerin interneti haftada bir veya birkaç kez kullanmaktadırlar;
- İnterneti en çok evde (bunu internet cafe, okul, ebeveynlerin işyeri ve akraba evi takip etmiştir) kullanmaktadırlar;
- İnterneti evde kullanım yeri olarak en çok kendi odalarında kullanmaktadırlar;
- Ailede çocuğun internet kullanımıyla ilgilenen bireyler, anne-baba-abi-abla dışındaki bireylerdir (öğretmenler, kafe sahipleri, arkadaşlar);
- Aile içerisinde ise en çok baba sonrasında ise anne ilgi göstermektedir.

Tercan, Sakarya ve Çoklar (2012), ayrıca, bu öğrencilerin % 57'sinin e-posta adresinin olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin aldığı internet tedbirlerine ilişkin ise şöyle demişlerdir: En çok alınan tedbirlerin başında sırası ile % 96,5 ile kendi başına kullandırmama ve % 96,3 ile sürekli öğrenciyi denetleme şeklinde olduğu görülmektedir. Bu tedbirleri daha sonra sırasıyla % 92,3 ile aile koruma/filtre programların kullanımı, % 91,1 ile girilebilecek sitelerin yasaklanması takip etmektedir. En az başvurulan son iki tedbir ise % 70'ten fazla olmakla beraber belirli saatlerde kullanıma izin verme ve kullanım süresini kısıtlama tedbirleri olduğu görülmektedir.

4. Ebeveynlerde Medya Okuryazarlığı

Ekolojik kuram toplumsal mikro sistem olarak adlandırabilecek yapı içerisinde bireyin gelişimini doğrudan etkileyen en derin düzeyin çekirdek aile olduğunu açıklamaktadır (Bronfenbrenner, 1979). Çocukların Medya Okuryazarı olma sürecinde ebeveynler önemli bir rol oynar. Ancak, Mendoza (2009), ebeveynlerin çocuklarıyla Medya Okuryazarlığı uygulamaları konusunda neler yaptığına dair araştırmaların çok az olduğunu belirtmiştir. Örneğin, Ebeveyn aracılığı, çocukların maruz kaldığı içeriklerin değerlendirilmesi için sıkça kullanılan tekniklerden biridir. Warren (2001), ebeveyn aracılığını "anne babanın çocukları için

sunulan içeriği yorumlama, kontrol etme ve denetleme için kullandığı her hangi bir teknik” olarak tanımlamıştır. Bu durumda kitle iletişim araçları tarafından sunulan içeriğin değerlendirilmesinde ebeveyn aracılığı kullanılabilecek bir tekniktir. Ancak Mendoza (2009), ebeveyn aracılığının Medya Okuryazarlığı konusunda kullanımdan hiç bahsedilmediğini belirtmiştir.

Mendoza (2009), ebeveynlerin çocuklarıyla Medya Okuryazarlığı konusunda nasıl bir etkileşim içinde olduklarının, hangi çeşit ebeveynlerin Medya Okuryazarlığını dikkate aldıklarının, bu konuda tam olarak ne yaptıklarının ve bunun çocukların üzerindeki etkilerinin araştırılması gereken, alanyazında eksik konular olduğunu vurgulamıştır. Mendoza, Common Sense Media, the Center for Media Literacy, the National Institute on Media in the Family, and the American Academy of Pediatrics gibi kurumların, ebeveynler için çeşitli materyal ve programlar geliştirdiğini, ancak bu programların etkileri, faydalı olup-olmadıkları hususunun ve kullanımlarına ilişkin araştırmaların eksik olduğunu belirtmiştir.

Mendoza (2009), ebeveynlerin Medya Okuryazarlığına ilişkin sordukları sorular, yaşadıkları zorluklar ve kavramaları gereken noktalar üzerinde durmuştur. Ebeveyn aracılığı yöntemi ile ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı becerileri üzerinde çalışmıştır. Üç çeşit aracılık - coviewing, restrictive mediation, active mediation- ile Medya Okuryazarlığının üç boyutunun eğitimini şu şekilde irdelemiştir: Birlikte izleme (coviewing) ile “Gerçekten bu isteniyor mu?” ve “Medya Okuryazarlığını gerçekten teşvik ediyor mu?”, bunlara bakılmıştır. Kısıtlayıcı aracılık (restrictive mediation) ile çocuğu korumanın nasıl gerçekleşeceği ve kısıtlayıcılık Medya Okuryazarlığının bir çeşidi olup olamayacağı üzerinde durmuştur. Son olarak, etkin aracılığın (active mediation), Medya Okuryazarlığının bir çeşit sorgulama modeli olup olamayacağı üzerinde durmuştur.

Nathanson ve Yang (2005), “birlikte izleme” içerik veya kullanımla ilgili hiçbir şekilde konuşup tartışmadan, sadece televizyon izlemek; “kısıtlayıcı aracılığı” çocuğun televizyon izlemesine ilişkin çeşitli kurallar konulması olarak (örn., ne kadar süre izleyeceği, neleri seyredileceği); “etkin aracılığı” ise tartışma yani televizyon hakkında (örn., program, içerik, reklamlar hakkında) çocuklarla konuşma olarak yorumlamıştır. Etkin aracılık medyanın olumsuz etkileri ve eleştirel Medya Okuryazarlığı becerilerinin gelişmesi için etkili bir yöntem olma potansiyelini taşımaktadır.

Bağlı (2003), 4 farklı aile üzerinde yürüttüğü derinlemesine araştırmada şu sonuçlara varmıştır: “Bulgular, doğrudan ve dolaylı kısıtlayıcı aracılık uygulamalarının varlığını göstermektedir. Açıklayıcı kısıtlayıcılık ve açık kısıtlayıcılık ‘doğrudan kısıtlayıcılık’; ‘çaktırmadan’ kısıtlayıcılık, alternatifli kısıtlayıcılık ve ‘kuralın kaynağını dışarıda tutarak kısıtlayıcılık’ ile ‘kısıtlama nedenini değiştirerek kısıtlayıcılık’ ise ana-babaların başvurdukları ‘dolaylı kısıtlayıcılık’ biçimleridir. Mekânsal kısıtlayıcılık ile üçüncü kişileri denetleyerek kısıtlayıcılık, kısıtlayıcılık için uygun ortam yaratma çabasının birer ürünü gibi görünmektedirler. Ebeveynlerin kısıtlama gerekçeleri, şiddet, cinsellik ve kötü dil kullanımındır.” (Bağlı, 2003: 130). Örnek olarak, ailelerden birinin çocuğu, Üvey Baba dizisini izlemesi, dizinin içerdiği şiddet sahneleri nedeniyle kısıtlanmaktadır. Araştırmacı, dizideki bir karakterin kötü ve küfürlü dil kullanması yüzünden de ailelerin kısıtlayıcılık yaptığını tespit etmiştir.

Browne (1999), ebeveynlerin kitle iletişim araçlarının kullanımı konusunda yaptıkları müdahalenin önemini vurgulamıştır. Browne, çocukların daha çok evde kitle iletişim araçlarını kullanıyor olması sebebiyle ebeveynlerin yapacağı süpervizyon ile çocukların bakış açılarının şekillendirebilecekleri, ekrandaki metinleri beğenme, değerli kılma ve düzeyini belirleme konusunda değerlendirme yapmalarına yardımcı olabileceklerini belirtmiştir.

Medya Okuryazarlığı eğitimi çocuklar için olduğu kadar ebeveynler için de şarttır. Ancak, Schmitt (2000), ebeveynlere verilen ekranla ilgili Medya Okuryazarlığı eğitimine ebeveynlerin uymadıklarını, kendi tercihleri, kendi deneyimleri ve çocuklarının tercihlerine uygun olarak hareket ettiklerini tespit etmiştir. Dolayısıyla, Medya Okuryazarlığı eğitimi sadece Medya Okuryazarlığının ne olduğu ve nasıl bu becerinin kazandırılacağı üzerine olmamalı, bireylerde bunun önemine ilişkin farkındalık uyandırma çalışmaları da yapılmalıdır.

5. Yöntem

Araştırma yöntemleri Betimsel, Yorumlayıcı, Analitik ve Deneysel olarak sınıflandırılabilir (Çepni, 2010: 64). Bu çalışmada var olan durumun ortaya konulması amaçlandığı için Betimsel araştırma yöntemlerinden tarama (Survey) kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte kalmış bir durumu veya devam eden bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2006). Bu çalışmada, değişkenlerin tek tek, tür ya da miktar oluşumlarının belirlenmesi amacıyla *Tekil Tarama Modeli*, iki ya da daha çok değişken arasındaki değişim varlığını ya da derecesini belirlemeye yönelik olarak *İlişkisel Tarama Modeli* kullanılmıştır. Bu çalışmada "Araştırılmak istenen olayın veya problemin mevcut durumu nedir?" ve "Neredeyiz?" sorularına cevaplar aranmaya çalışılmıştır (Çepni, 2010: 65).

5.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Kütahya merkezinde yer alan toplam 41 ortaokulda okuyan 12351 öğrenciden basit seçkisiz örneklem yolu ile seçilen 1 özel ortaokul ve 11 devlet ortaokulunun 6., 7. ve 8. sınıflarına devam eden 1302 öğrencinin ebeveynleri oluşturmuştur. Basit seçkisiz örneklem türünde her bir örneklem seçimine eşit seçilme olasılığı verilir ve evrendeki tüm birimler örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahiptir (Büyüköztürk, 2008: 84).

5.2. İTTÖ-E Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmacı, araştırma problemlerine uygun olarak bağımlı ve bağımsız değişkenleri belirlemiş ve kendi hazırladığı soru havuzundan yararlanarak *İnternet ve Televizyon Tutum ve Davranış Ölçeği- Ebeveyn* [İTTÖ-E] ölçeğini geliştirmiştir. Ebeveynlere yönelik olarak hazırlanan ve 78 sorudan oluşan İTTÖ-E, kapsam geçerliği çalışmaları için 2 ayrı alan uzmanına gönderilmiştir. Kapsam geçerliği ölçeği oluşturan maddelerin ölçmek istenen özelliği ölçmek için yeterli olup olmadığını göstermek amacıyla yapılmaktadır (Büyüköztürk, 2008: 167). Uzman görüşlerine uygun olarak yeniden düzenlenen İTTÖ-E'nin soru sayısı 62'ye indirilmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliğini sağlamak amacıyla faktör analizi, hipotez testi veya iç tutarlık analizi teknikleri kullanılabilir (Büyüköztürk, 2008: 168). Yapı geçerliği ölçülmek istenen davranış için belirlenen faktörü doğru şekilde ölçebilme derecesini göstermektedir. Bu çalışmada ölçekler pilot uygulama için Kütahya il merkezinde bulunan iki farklı ortaokulda 250 tane 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerin ebeveynlerine uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla faktör analizi uygulanmıştır.

İTTÖ-E'nin birinci bölümünü oluşturan ilk 21 soruda ebeveynlerin eğitim durumu, iş durumu gibi bilgilerin yanında internet ve televizyon kullanma durumlarına ilişkin sorular ve internet güvenliğini dikkate alıp almadıkları sorulmuştur.

İTTÖ-E'nin ikinci bölümünde ise 22 soru yer almaktadır. Bu bölümde 5'li Likert tipi bir ölçek kullanılmış ve Her zaman (5), Sık sık (4), Ara sıra (3), Nadiren (2), Hiçbir zaman (1) şeklinde kodlanmıştır. İTTÖ-E'nin 7 maddesi "Ebeveynlerin Çocuklarında Gözlemledikleri Olumsuz Durumlarla" ilgili, 6 maddesi "Kısıtlamalarla" ilgili, 5 maddesi "Duydukları Endişelerle" ilgili, 4 maddesi "Uyguladıkları Denetimlerle" ilgilidir.

İTTÖ-E'nin üçüncü bölümünde 19 soruya yer verilmiştir. Bu bölümde 5'li Likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. 5'li dereceleme: Her zaman (5), Sık sık (4), Ara sıra (3), Nadiren (2), Hiçbir zaman (1) şeklinde kodlanmıştır. İTTÖ-E'nin 6 maddesi "Ebeveynlerin Çocuklarında Gözlemledikleri Olumsuz Durumlarla" ilgili, 5 maddesi "Kısıtlamalarla" ilgili, 5 maddesi "Duydukları Endişelerle" ilgili, 3 maddesi "Uyguladıkları Denetimlerle" ilgilidir.

Ölçeği cevaplayacak ebeveynlerin cevap verme eğilimlerini dengelemek amacıyla ölçek maddeleri tesadüfîlik kuralına göre sıralanmıştır.

İTTÖ-E'nin araştırmacı tarafından ön görülen boyutlarının, gerçekleştirilen pilot uygulama sonucunda öngörüldüğü şekliyle aynı faktörler altında toplanıp toplanmadığını belirlemek ve ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamak amacıyla faktör analizi uygulanmış ve *Varimax Döndürme (Rotation) yöntemi* kullanılmıştır. Bu yöntem genellikle sosyal bilimlerde

ölçekte yer alan maddelerin hangi boyut ölçüldüğünü ortaya çıkartmak amacıyla uygulanır (Büyüköztürk, 2008: 126).

İTTÖ-E 2. Bölüm için temel bileşenler analizi sonucu *Kaiser Meyer Olkin (KMO)* değeri 0,746 olarak belirlenmiştir. Araştırma için gerçekleştirilen pilot uygulamada Bartlett's testi sonucu 1389,438 ($p<0,05$) olarak tespit edilmiştir. Bu değer, örneklem büyüklüğünün analiz için yeterli olduğunu ifade etmektedir.

İTTÖ-E 3. Bölüm için KMO değeri 0.831 olarak bulunmuştur. Bartlett's testi sonucu ise anlamlılık değeri 1371,068 ($p<0,05$) olarak tespit edilmiştir. Yapılan değerlendirmede analiz sonuçlarına göre İTTÖ-E 3. Bölüm içinde örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu ve verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilir. Böylece ulaşılan her iki bulgu sonucu faktör analizi yapabilmek için araştırmada kullanılan örneklem büyüklüğünün yeterli ve verilerin ise uygun olduğu tespit edilmiştir.

İTTÖ-E'nin 2. Bölümü için pilot uygulama öncesi faktör sayısı 4 olarak öngörülmüştür. Faktör analizi sonucu özdeğeri (eigen value) 1,00'dan büyük olan faktörler dikkate alındığında da öngörüldüğü şekliyle 4 boyut ortaya çıkmıştır. Faktörlere ait çizgi grafiği (scree plot) incelendiğinde 5. Faktörde kırılma noktası görülmektedir. Kırılma noktası 5. Faktörden başlamış olsa da araştırmacı tarafından belirlenen 4 faktör üzerinde değerlendirme yapılmıştır.

İTTÖ-E'nin 3. bölümü için özdeğeri (eigen value) 1,00'dan büyük olan faktörler dikkate alındığında da öngörüldüğü şekliyle 4 boyut ortaya çıkmıştır. Faktörlere ait çizgi grafiği (scree plot) incelendiğinde 4 faktörde kırılma noktası görülmektedir. Böylece ölçeğin ölçmeye çalıştığı boyutlar 4 faktör altında toplanmıştır.

İTTÖ-E 2. Bölümün faktör analizi sonucu bölümün açıklayıcı oranı olan yığılma varyansı % 58,612'dir. Araştırmalarda belirlenen toplam yığılma varyans oranı ne kadar yüksek olursa ölçeğin faktör yapısı da o oranda güçlü olmaktadır. Araştırmanın pilot uygulamasında İTTÖ-E 2. bölüm için 4 faktörün yığılma varyansı % 58,612 olarak belirlenmiştir.

İTTÖ-E 3. Bölümün faktör analizi sonucu 3. Bölüm için 4 faktörün yığılma varyansı % 65,904 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın pilot uygulamasında ve asıl uygulamada İTTÖ-E 2. Bölüm için belirlenen her alt boyutun ve toplamın Cronbach alfa değeri hesaplanmıştır. İTTÖ-E 2. Bölüm için yapılan Cronbach's Alpha güvenilirlik testi sonucu pilot uygulamada 0,785 ve asıl uygulamada 0,868 sonucuna ulaşılmıştır. İTTÖ-E 3. Bölüm için yapılan Cronbach's Alpha güvenilirlik testi sonucu ise pilot uygulamada 0,815 ve asıl uygulamada 0,896 olarak belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin güvenilirliği için yeterli olarak değerlendirilmiştir.

5.3. Verilerin Toplanması

Uygulama için toplam 12 okulda 1500 ebeveyne ölçek dağıtılmıştır. Uygulama bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlere yönelik olarak hazırlanan ölçekler öğrenciler tarafından evlerine götürülerek bir sonraki gün cevaplanmış olarak geri getirilmesi istenmiştir. Ebeveynlerden geri dönmeyen veya özensiz doldurulan ölçekler nedeniyle, 1500 ebeveyninden 1302 ebeveynin ölçeği değerlendirilmeye alınmıştır.

5.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için farklı istatistikî teknikler kullanılmıştır. Ebeveynlerin demografik bilgileri, bilgisayar, internet, televizyon kullanma durumları ve ölçeği oluşturan her bir faktör yüzde (%) ve frekans kullanılarak betimlenmiştir. Ebeveynlerin internet ve televizyon ile ilgili tutum ve davranışları iki değişken düzeyinde t-Testi ile 3 ve yukarı değişkenlerde ise ANOVA ile test edilmiştir. Sınıflamalı değişkenler arasındaki fark ise X^2 kullanılarak çözümlenmiştir.

6. Bulgular ve Tartışma

İTTÖ-E'den elde edilen bulgulara göre: Ebeveynlerin ortalama 1 ile 4 saat arasında televizyon izledikleri ve % 41,3'ünün hiç internet kullanmadığı, % 47'sinin ise günlük 2 saate kadar internet kullandığı tespit edilmiştir. Ebeveynlerin % 49,6 gibi yarıya yakın kısmının evinde çocuklara yönelik internet filtrelemesi varken, diğer yarısında ise filtreleme programı bulunmamaktadır. Evlerindeki bilgisayarlarda internet filtrelemesi olmayanların % 50'si çocuklarına güvendikleri için ihtiyaç duymadıklarını belirtirken, % 14'ü ise nasıl yapıldığını

bilmediği için bilgisayarlarına filtreleme programları yüklemediklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin, % 40,4'ü internet ve televizyonu çocukları üzerinde ödül ve ceza aracı olarak kullandığını ifade etmiştir. Ebeveynlerin % 17'si yemek yerken televizyonu kapattıklarını belirtmiştir. % 25,1'i ise televizyonun her zaman açık olduğunu ifade etmiştir.

Ebeveynlerin televizyon ve internet hakkındaki düşüncelerine ait bulgular incelendiğinde ebeveynlerin % 30,7'si "Çocukların televizyonda istediğini izleme hakkı olması gerektiğine inanıyorum" ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgu ile ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlemeleri ile ilgili kısıtlamalarına ait bulguların örtüştüğü görülmektedir. Ebeveyn kısıtlamaları faktöründe de ebeveynler, % 60 ile % 70 oranında program içeriklerine göre kısıtlama uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca "Televizyonun çocukları olumlu yönde etkilediğine inanıyorum" ifadesine % 16,4 oranında katıldıkları, "Televizyonların toplumun ortak değerlerini yıpratıcı, yozlaştıran yayınlar yaptığını düşünüyorum" ifadesine % 60,1 oranında katıldıkları, "Televizyon karşısında geçirilen zamanı kayıp olarak değerlendiriyorum" ifadesine % 71,5 oranında katıldıkları, "Televizyon reklamlarının savurganlığı ve gereksiz tüketimi teşvik ettiğini düşünüyorum" ifadesine % 58,5 oranında katıldıkları görülmüştür. Ebeveynlerin "İnternetin çocukları olumlu yönde etkilediğine inanıyorum" ifadesine % 24,7 oranında katıldıkları, "İnternet başında geçirilen zamanı kayıp olarak değerlendiriyorum" ifadesine % 59,4 oranında katıldıkları tespit edilmiştir. İnternet konusunda ise ebeveynlerin bir miktar daha olumlu oldukları söylenebilse de, genel olarak çocuklarının internet başında zaman geçirmesinden memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 1: Ebeveynlerin İnternet ve Televizyon Hakkındaki Düşünceleri

		n	%
Çocukların televizyonda istediğini izleme hakkı olması gerektiğine inanıyorum.	Evet	399	30,7
	Hayır	898	69,3
Televizyonun çocukları olumlu yönde etkilediğine inanıyorum.	Evet	213	16,4
	Hayır	1085	83,6
Televizyonların toplumun ortak değerlerini yıpratıcı, yozlaştıran yayınlar yaptığını düşünüyorum.	Evet	780	60,1
	Hayır	518	39,9
Televizyon karşısında geçirilen zamanı kayıp olarak değerlendiriyorum	Evet	926	71,5
	Hayır	369	28,5
Televizyon reklamlarının savurganlığı ve gereksiz tüketimi teşvik ettiğini düşünüyorum.	Evet	757	58,5
	Hayır	538	41,5
İnternetin çocukları olumlu yönde etkilediğine inanıyorum.	Evet	320	24,7
	Hayır	973	75,3
İnternet başında geçirilen zamanı kayıp olarak değerlendiriyorum.	Evet	769	59,4
	Hayır	526	40,6

Ebeveynlerin çocuklarında televizyon izlemelerine bağlı olarak gözlemledikleri olumsuz durumlarla ilgili maddelere ilişkin betimsel veriler incelendiğinde; ebeveynlerin % 23'ü televizyon nedeniyle her zaman çocuklarında uyku problemi olduğunu belirtmişlerdir. Büyükgebiz (2013), çocukların % 20-30'unda uyku sorunu olduğunu ifade etmektedir. Davranışsal uyku sorunu olarak adlandırdığı bu problemin sebeplerini sıralarken diğer sebeplerle birlikte televizyon kaynaklı uykusuzluğun öneminden bahsetmektedir. Büyükgebiz, TV ile uyku sorunları arasında çok önemli bir ilişki olduğunu ve bu nedenle çocuğun uyuması istenilen zamanlarda TV'nin kapatılmasının en doğru yaklaşım olduğunu söylemektedir. Owens ve diğerleri (1999), uyku problemi ve televizyon ilişkisini değerlendirirken çocuklarda

yatma saati direnci, uykuya dalmada zorluk ve uyku süresinin kısalığının en fazla karşılaşılan problemler olduğunu ifade etmiştir.

Ebeveynlerin % 21'i televizyon nedeniyle çocuklarında sık sık yemek yeme problemi yaşandığını belirtmiştir. Çocuğun televizyon izlediği için yemek yeme düzeninin bozuk olup-olmamasının, televizyonun yemek sırasında açık olma durumuna göre ANOVA sonuçlarına bakıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Bu bulgu yemek esnasında hiç televizyonu kapatmayan ailelerdeki çocukların, televizyonu her zaman kapatan ailelerin çocuklarına göre yemek yeme düzeninde daha fazla sorun yaşandığı şeklinde yorumlanabilir. Temizel (2008), televizyon ve yemek yeme problemi üzerine değerlendirme yaparken ebeveynlerin iştahsız çocuklarına televizyon yardımı ile yemek yedirmeye çalıştığından bahsetmektedir. Temizel, çocukların televizyon izlerken yedikleri öğünden ve bir önceki beslenmeden kaynaklanan doygunluk sinyallerini algılanmakta geciktiklerini ve bu nedenle öğünde yaklaşık 280 kalori daha fazla tükettiklerini ve sahip olduğu kontrolü kaybettiklerini saptamıştır.

Ebeveynlerin % 21'i çocuklarının televizyonda şiddet sahnelerini izlemesi nedeniyle günlük hayatındaki davranışlarında olumsuzluklar yaşandığını belirtmiştir. "Çocuğumun televizyonda şiddet sahnelerini izlemesi nedeniyle günlük hayatındaki davranışlarında olumsuzluklar yaşanmakta" ifadesine katılım oranları incelendiğinde, kızlar ile erkekler arasında anlamlı fark görülmektedir. Buna göre erkeklerin kızlara göre televizyonda izlediği şiddet sahneleri nedeniyle günlük hayatlarındaki davranışlarında daha fazla olumsuzluklar yaşandığı söylenebilir. Ebeveynlerin % 15'i çocuğunun televizyonda gördüğü olumsuz davranışları günlük hayatta taklit ettiğini belirtmişlerdir. "Çocuğum televizyonda gördüğü olumsuz davranışları günlük hayatta taklit etmekte (Küfür-argo- kaba ve kötü konuşmalar)" ifadesine katılım oranları incelendiğinde kızlar ile erkekler arasında anlamlı fark görülmektedir. Buna göre erkekler kızlara göre daha fazla oranda, televizyonda gördüğü olumsuz davranışları günlük hayatta taklit etmektedirler.

Ebeveynlerin yaklaşık % 50'si ise çocuğunun televizyonda izlediği karakterleri gündelik hayatta taklit ettiğini ifade etmiştir. Anderson ve diğerleri (2003), medya ve şiddete ilişkin yaptıkları araştırma sonunda şunları tespit etmiştir: Medyada şiddete maruz kalmak, saldırganlık davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Çocukluk zamanında medyada şiddet karelerini görmek, uzun süreli bir etki bırakmakta ve yetişkinliği dahi etkilemektedir. Normalde çok sakin olan, hiç saldırgan olmayan bireyler dahi medyada şiddete maruz kaldıktan veya şahit olduktan sonra şiddet sergileyebilmektedir. Krahe' ve diğerleri (2011) de, öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, medyada izlenen şiddetin bireylerin duyarsızlaşmasına sebep olduğunu ve sonunda saldırgan davranışları tetiklediğini bulmuştur.

Çizgi filmlerde son yıllarda şiddet içeriğinin neden bu kadar çok vurgulandığı sosyolojik, politik ve ekonomik açıdan irdelenmeli ve tespitlere uygun olarak çözümler üretilmelidir. Zira araştırmaların gösterdiği üzere, çizgi filmler başta olmak üzere şiddet içerikli görüntüler çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Gentile ve diğerleri (2004), erkek çocukların şiddet içeren yayınları izlediklerinde, kız çocuklara göre % 5,04 daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiklerini belirtmektedir (akt. Doğan, 2006). Yapılan araştırmalara göre; erkek çocuklar, televizyondaki şiddet mesajları ve görüntülerinden kız çocuklara göre daha fazla etkilenme eğilimi göstermektedirler. Martins ve Wilson (2012), şiddet içerikli programların çocukların davranışları üzerine etkisini incelemiştir. 500 çocuk üzerinde yürüttükleri bu çalışmada şiddet içerikli program seyretme ile çocukların şiddet içerikli tutum ve davranış sergilemesi arasındaki ilişkiye bakmışlardır. Martins ve Wilson, televizyonda sosyal şiddet içerikli görüntülere maruz kalan çocukların okulda akranlarına karşı sosyal şiddet davranış sergilediklerini tespit etmiştir. Taylan (2011), lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, ABD'de Kültürel Göstergeler Projesi'nin sonucunda ortaya atılan Yetiştirme Teorisi'ni temel almıştır. Taylan, bu teorinin kişilerin sosyal dünya (sosyal gerçekliğin kurulumu) hakkındaki algıları/fikirleriyle ilgili olduğunu ve en temel hipotezinin "televizyonu çok seyredenler (az seyredenlere göre), televizyon dünyasının yaygın ve tekrarlanan mesaj ve derslerini yansıtan bir dünya algısına daha fazla sahip" (Taylan, 2011: 357) olduğunu belirtmektedir.

Ebeveynlerin % 55'i çocuğunun televizyon izlemesi nedeniyle onunla daha az birebir vakit geçirmekte olduğunu belirtmişlerdir. Ancak ebeveynlerin ve çocukların televizyon izleme alışkanlıkları beraber değerlendirildiğinde, aile üyelerinin okul ve iş dışında geçirdikleri vakitlerini televizyon izleyerek harcadıkları görülmektedir. Kaliteli zaman olarak adlandırılabilen birlikte vakit geçirme alışkanlığı geliştirmenin, sağlıklı aile içi iletişim açısından önemli olduğu göz ardı edilmemelidir.

Ebeveynlerin % 41'i çocuğunun televizyonda reklamlarda gördüğü her ürünü satın almak istediğini belirtmiştir. Kuruoğlu (2013), televizyonun çocuklar üzerine etkilerini 10 başlık altında toplamış ve birinci madde olarak tüketim toplumu bireyi oluşturma çabalarından bahsetmiştir. Karaca ve diğerleri (2007), ebeveynlerle yaptığı çalışmada ebeveynlerin, reklamların çocukların hayal gücünü, yaratıcılığını ve tüketim alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilediğini, çocukları savurganlaştırdığını, yanlış beslenmeye yönlendirdiğini düşündüğünü belirtmiştir. Yine ebeveynlerin büyük bir bölümü; reklamların, çocukları ihtiyaç dışı bir ürünü almaya yönlendirdiğini, saldırgan, kaba kuvvete başvuran, sihirli gibi özelliklere özendirildiği, çocuklarda marka bağımlılığı yarattığı, çocukları her gördüğü ürünü almaya yönlendirdiği görüşündedirler. Medya Okuryazarlığı eğitiminin amaçlarından biri de çocukların bilinçli birer tüketici haline gelmelerini sağlamaktır. Gerek ebeveynlerin bilinçlendirilmesiyle, gerekse okulda verilecek medya okuryazarlığı eğitimi ile bu gerçekleştirilebilir. Reklamların yanlış yönlendirmesi, bilinçsiz tüketimi teşviki, gizli reklam gibi unsurlar konusunda çocukların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Tablo 2'de ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 2: Ebeveynlerin Çocuklarında Televizyon İzlemelerine Bağlı Olarak Gözlemledikleri Olumsuz Durumlarla İlgili Maddelere İlişkin Betimsel Veriler (1. Faktör)

	n	\bar{x}	Ss
Televizyon izlediği için çocuğunun uyku düzeni bozulmakta.	1278	2,42	1,38
Televizyon izlediği için çocuğunun yemek yeme düzeni bozulmakta.	1276	1,77	1,17
Çocuğunun televizyonda şiddet sahnelerini izlemesi nedeniyle günlük hayatındaki davranışlarında olumsuzluklar yaşanmakta.	1276	1,75	1,17
Çocuğunun televizyonda gördüğü olumsuz davranışları günlük hayatta taklit etmekte. (Küfür-argo- kaba ve kötü konuşmalar)	1281	1,56	,99
Çocuğunun televizyonda izlediği karakterleri gündelik hayatta taklit etmekte.	1293	1,88	1,10
Çocuğunun televizyon izlemesi nedeniyle onunla daha az bire bir vakit geçirmekteyim.	1288	1,99	1,46
Çocuğunun televizyonda reklamlarda gördüğü her ürünü satın almak istemekte.	1293	1,66	,98

Ölçeğin 2. Faktörü ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlemeleri konusundaki kısıtlamalarıyla ilgilidir. Elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin % 46'sı çocuğunun belli saatten sonra televizyon izlemesine kesinlikle izin vermediğini, % 74'ü çocuğunun kötü dil, argo veya küfür olan programları izlemelerine izin vermediğini, % 59'u çocuğunun şiddet içeriği olan programları izlemesine izin vermediğini, % 71'i çocuğunun müstehcenlik içeren yayınları izlemesine izin vermediğini, % 43'ü çocuğunun sadece çocuklara yönelik programları izlemesine müsaade ettiğini, % 16'sı çocuğunun televizyonu, yanında bir yetişkin olmadan izlemesine müsaade etmediğini belirtmişlerdir. Faktöre ait maddelerde cinsiyete dayalı olarak anlamlı fark bulunmuştur. Kızlar lehine olan bu farka göre ebeveynlerin kız çocuklarına, erkek çocuklarından daha fazla oranda televizyon ile ilgili kısıtlama yaptığı söylenebilir. Gentile ve diğerleri (2004), erkek çocukların şiddet içeren yayınları izlediklerinde kız çocuklara göre % 5,04 daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiklerini söylemektedir (akt. Doğan, 2006). Yapılan araştırmalara göre, erkek çocuklar, televizyondaki şiddet mesajları ve görüntülerinden kız çocuklara göre daha fazla etkilenme eğilimi göstermektedirler. Ancak geleneksel yapıdan kaynaklanan ölçütler sonucu aileler kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla kısıtlama yapmaktadırlar. Araştırma sonucu elde edilen bulgular neticesinde ise erkeklerin medya kaynaklı sorunlara daha fazla maruz kaldıkları yönündedir. Bu fark sınıf düzeyin de

bulunmuştur. Buna göre ebeveynlerin çocuklarının yaşları ilerledikçe üzerlerinde uyguladıkları kısıtlamaları azalttıkları şeklinde yorum yapılabilir.

Bu araştırmada ebeveynler, televizyonu çocuklarına yasaklamayı bir çare olarak uygulamaktadır. Ancak, sansürün bir çare olmadığını belirten Heins ve Cho (2003), sansür ile ancak engellenmenin yapıldığı, Medya Okuryazarlığı ile ise, asıl gerekli olan bilinçlendirmenin yapılabildiğini vurgulamaktadır. McBrien (1999), Amerika Birleşik Devletleri'nde, şiddet içeren müzik klipleri veya filmlerin seyrettirilmemesi, şiddet içerikli video oyunları oynatılmaması gibi önlemlerin alındığı bu korumacı yaklaşımdan geçmişte ebeveynlerin çok memnun olduklarını, ancak zamanımızda çocukları medya mesajlarından bu yolla korumanın artık mümkün olmadığını, çocukların hemen her yerde medya mesajlarına maruz kaldığını belirtmektedir. Tablo 3'te ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 3: Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemeleri Konusundaki Kısıtlamalarıyla İlgili Maddelere İlişkin Betimsel Veriler (2. Faktör)

	N	\bar{X}	Ss
Çocuğumun belli saatten sonra televizyon izlemesine izin vermem.	1287	3,82	1,36
Çocuğumun kötü dil, argo veya küfür olan programları izlemelerine izin vermem.	1289	4,00	1,48
Çocuğumun şiddet içeriği olan programları izlemesine izin vermem.	1291	3,58	1,52
Çocuğumun müstehcenlik içeren yayınları izlemesine izin vermem.	1223	3,91	1,61
Çocuğumun sadece çocuklara yönelik programları izlemesine müsaade ederim.	1279	3,20	1,37
Çocuğumun televizyonu, yanında bir yetişkin olmadan izlemesine müsaade etmem.	1271	2,19	1,28

Ölçeğin üçüncü faktöründe elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin % 19'u çocuğunun izlediği televizyon programlarının içeriği ile ilgili endişe duyduğunu, % 20'si çocuğunun televizyon izleme süresi ile ilgili endişe duyduğunu, % 35'i çocuğunun şiddet içeren yayınları izlemesinden endişe duyduğunu, % 45'i çocuğunun küfür, argo veya kötü dil kullanımı olan yayınları izlemesinden endişe duyduğunu, % 46'sı çocuğunun müstehcen içeriği olan yayınları izlemesinden endişe duyduğunu belirtmiştir. Ebeveyn endişeleri ile ilgili sıralamaya baktığımızda müstehcen yayınları izleme birinci sırada, kötü dil kullanımı ikinci sırada, şiddet içeren yayınları izleme üçüncü sırada, televizyon izleme süresi dördüncü sırada ve genel olarak programların içeriği son sırada yer almaktadır. Ebeveynlerin endişelerine bakıldığında ahlâki değerlere yönelik olumsuzlukları içeren durumların en fazla endişeye neden olduğu, daha sonra çocuğun sosyal durumunu etkileyecek yayınlarla ilgili endişelerin geldiği görülmektedir. Ebeveynler için çocukların ahlâk ve sosyal gelişimine etki edecek olumsuzlukların öncelikli olarak değerlendirildiği söylenebilir. Tablo 4'te ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 4: Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemelerine Bağlı Olarak Duydukları Endişelerle İlgili Maddelere İlişkin Betimsel Veriler (3. Faktör)

	n	\bar{X}	Ss
Çocuğumun izlediği televizyon programlarının içeriği ile ilgili endişe duyuyorum.	1288	2,30	1,35
Çocuğumun televizyon izleme süresi ile ilgili endişe duyuyorum.	1288	2,30	1,36
Çocuğumun şiddet içeren yayınları izlemesinden endişe duyuyorum.	1290	2,70	1,57
Çocuğumun küfür, argo veya kötü dil kullanımı olan yayınları izlemesinden endişe duyuyorum.	1284	2,98	1,67
Çocuğumun müstehcen içeriği olan yayınları izlemesinden endişe duyuyorum.	1225	3,02	1,72

Ölçeğin dördüncü faktörü, araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlemeleriyle alakalı denetimleriyle ilgili maddelere ilişkin olarak hazırlanmıştır. Elde edilen

bulgulara göre, ebeveynlerin % 18'i çocuğunun televizyonda ne izleyeceğine kendilerinin karar verdiğini, % 55'i çocuklarıyla televizyonda izlediği olumsuz görüntüler hakkında konuştuklarını, % 65'i çocuğunun televizyonda ne izlediğini düzenli olarak takip ettiğini, % 52'si çocuğunun izleyeceği programlarda akıllı işaretler sistemini dikkate aldığını belirtmiştir. Elde edilen bulgular ışığında sınıf düzeyinde de anlamlı farklar bulunmuştur. Buna göre küçük yaşta çocuğu olan ebeveynlerin büyük yaşta çocuğu olanlara göre daha fazla denetim uyguladıkları, ancak yaş ilerledikçe denetimin ise azaldığı görülmektedir. Çocukları kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden koruyabilmek için kullanılan yöntemlerden biri de ebeveyn aracılığıdır. Ebeveyn aracılığı çocuklarının maruz kaldığı içeriklerin değerlendirilmesi için sıkça kullanılan tekniklerden biridir. Warren (2001), ebeveyn aracılığını "anne babanın, çocukları için sunulan içeriği yorumlama, kontrol etme ve denetleme için kullandığı her hangi bir teknik" olarak tanımlamıştır. Bu durumda kitle iletişim araçları tarafından sunulan içeriğin değerlendirilmesinde ebeveyn aracılığı kullanılabilir bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğan ve Göker (2012), 480 ilköğretim öğrencisinin (3, 4, 5 ve 6. sınıf) televizyon seyretme alışkanlıklarını üzerine yaptığı bir araştırmada, çocukların televizyon seyretmek yerine, aileleriyle sohbet etmek, kitap okumak gibi etkinlikleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu çocukların % 68.7'sinin saat 9'dan sonra televizyon izlemeye izin verilmediği de diğer bulgular arasındadır. Doğan ve Göker'in araştırmasında, ebeveynlerin yarısından fazlasının çocuklarını ne izleyeceği konusunda yönlendirdiği görülürken, bu araştırmada sadece % 18'inin çocuklarının ne izleyeceğine karar verdiği bulunmuştur. Doğan ve Göker'in araştırmasının 3. ve 6. sınıflar arası çocuklarla yapıldığı dikkate alındığında, bu sonuç normal olarak kabul edilebilir. Çünkü bu araştırmada ebeveyn denetleme ve kısıtlamaların yaş ilerledikçe azaldığı bulgularına ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre çocukların izleme tercihlerini genelde kendilerinin yaptığı, ebeveynlerin yaklaşık yarısının çocuklarıyla izlediği olumsuz görüntüler hakkında konuştuğu, ebeveynlerin üçte ikisinin çocuklarının ne izlediğini düzenli takip ettiği ve yarısının akıllı işaretler sistemini dikkate aldığı ortaya konulmuştur. Ebeveyn denetimi konusunda genel bulgulara göre ebeveynlerin çocuklarını kontrol altında tuttuğu söylenemez. Tablo 5'te ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 5: Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzlemeleriyle Alâkalı Denetimlerine İlişkin Betimsel Veriler (4. Faktör)

	n	\bar{X}	Ss
Çocuğumun televizyonda ne izleyeceğine ben karar veririm.	1294	2,60	1,12
Çocuğumla televizyonda izlediği olumsuz görüntüler hakkında konuşurum.	1280	3,57	1,35
Çocuğumun televizyonda ne izlediğini düzenli olarak takip ederim.	1283	3,81	1,18
Çocuğumun izleyeceği programlarda akıllı işaretler sistemini dikkate alırım.	1261	3,46	1,42

İTTÖ-E 3. Bölümünden elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin % 11'i internet kullandığı için çocuğunun uyku düzeninin bozulduğunu, % 8'i internet kullandığı için çocuğunun yemek yeme düzeninin bozulduğunu, % 9'u internet kullandığı için çocuğunun sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşandığını, % 10'u internet kullandığı için çocuğunun arkadaşlarıyla daha az yüz yüze vakit geçirdiğini, % 11'i çocuğunun internet kullanması nedeniyle onunla daha az bire bir vakit geçirdiğini, % 14'ü çocuğunun internet kullanması nedeniyle derslerindeki başarısında sorunlar yaşandığını belirtmiştir. Karayağız-Muslu ve Bolışık (2009), internet kullanımının çocukları ve gençleri, hem fiziksel, hem psikososyal hem de bilişsel yönden olumsuz etkileyebildiğini belirtmektedir. Fiziksel açıdan bilgisayar başında oturma ve obezite arasındaki riske işaret eden, ancak bu ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırma olmadığını belirten Karayağız-Muslu ve Bolışık, öte yandan bilgisayar başında hareketsiz kalma konusunu şöyle yorumlamıştır: Uzun süre bilgisayar önünde kalma ile yeme alışkanlıkları, fiziksel aktivite azlığı ve obezitede artış arasında doğrusal bir ilişki vardır. Obezite enerji alımını arttıran ya da enerji tüketimini azaltan faktörlerin oluşturduğu enerji

dengelessnessinden kaynaklanır. Bilgisayarda fazla zaman geçirme, çocukların oyun oynama, spor yapma gibi etkinliklere daha az zaman ayırmalarına neden olarak enerji tüketiminde azalmaya yol açmaktadır (Karayağız-Muslu ve Bolışık, 2009: 446). Dolayısıyla televizyon veya bilgisayar başında uzun süre hareketsiz oturma çağımızın sorunlarından biri olan obeziteyi tetikleyen faktörlerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitle iletişim araçlarını eski kitle iletişim araçları (örn., televizyon, müzik, film, dergi) ve yeni kitle iletişim araçları (örn., İnternet, cep telefonu, sosyal medya) olarak ikiye ayıran Brown ve Bobkowski (2011), kitle iletişim araçlarının, gençlerin akıl sağlığını nasıl etkilediğini incelemiştir. Brown ve Bobkowski, kitle iletişim araçlarının, gençlerde saldırganlık, cinsiyet rolleri ve beden imgesinde bozukluklar, obezite, sigara, alkol ve madde bağımlılığı gibi problemlere sebep olduğunu bulan araştırmalara işaret ederek, bu problemlerin çözümünün de bilinçli bir Medya Okuryazarı olmanın yolundan geçtiğini belirtmiştir. İnternet ve televizyon bağımlılığı da başlı başına bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun süre televizyon veya internet başında durma günlük yaşamı olumsuz etkilemektedir.

Üneri ve Tanıdır (2011) internet bağımlılığı üzerine yürüttüğü bir araştırmada, 211 lise öğrencisinin depresyon ve internet kullanım süresi arttıkça, bağımlılığın da arttığını tespit etmiştir. İnternet bağımlılığı daha önce % 10.1 iken, Üneri ve Tanıdır'ın araştırmasında katılımcıların % 24.2'sinin internet bağımlısı olduğu bulunmuştur. Bu da internet bağımlılığında artış gözlemlendiği şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, depresif bireylerin internet bağımlısı olma riskinin yüksek olması, klinisyenler açısından önemli bir durumdur. Araştırma sonucu elde edilen bulgular da çocuklarda internet kaynaklı fiziksel, sosyal ve psikolojik problemlerin ortalama her on öğrenciden birinde görüldüğü ortaya konulmuştur. İnternet kullanma oranları arttıkça bu problemlerin de oranının artması söz konusudur. Alanyazında da belirtildiği üzere internetin bağımlılık haline gelmesiyle birlikte sorunlarda artmaktadır. Araştırma sonucu öğrencilerin büyük oranda internete evde girdikleri tespit edilmiştir. Ebeveyn denetiminin bu noktada önemi büyüktür. Tablo 6'da ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 6: Ebeveynlerin Çocuklarında İnternet Kullanmalarına Bağlı Olarak Gözlemledikleri Olumsuz Durumlarla İlgili Maddelere İlişkin Betimsel Veriler (1. Faktör)

	n	\bar{X}	Ss
İnternet kullandığı için çocuğumun uyku düzeni bozulmakta.	1282	1,86	1,20
İnternet kullandığı için çocuğumun yemek yeme düzeni bozulmakta.	1283	1,58	1,08
İnternet kullandığı için çocuğumun sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşanmakta.	1279	1,61	1,12
İnternet kullandığı için çocuğum arkadaşlarıyla daha az yüz yüze vakit geçirmekte.	1283	1,80	1,13
Çocuğumun internet kullanması nedeniyle onunla daha az bire bir vakit geçirmekteyim.	1283	1,79	1,14
Çocuğumun internet kullanması nedeniyle derslerindeki başarısında sorunlar yaşamakta.	1284	1,94	1,25

Ölçeğin 2. Faktöründen elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin % 55'i çocuğunun internette uygun olmayan kişilerle kişisel bilgilerini paylaşmasından endişe duyduğunu, % 54'ü çocuğunun internette saldırı, taciz ve zorbalık gibi durumlarla karşılaşabileceğinden endişe duyduğunu, % 40'ı çocuğunun internette yasal olmayan indirmelerde bulunacağından endişe duyduğunu, % 45'i çocuğunun internette tanımadığı insanlarla görüşmesinden endişe duyduğunu, % 31'i çocuğunun internet başında kaldığı süre konusunda endişe duyduğunu belirtmiştir. Ebeveynlerin endişeleri cinsiyete dayalı olarak değerlendirildiğinde, çıkan fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre kız çocuğu olan ebeveynlerin erkek çocuğu olan ebeveynlere göre daha fazla endişe duyduğu söylenebilir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarının internet kullanmalarına bağlı olarak duydukları endişelerle ilgili maddelere ilişkin yeterli düzeyde bilgisayar ve internet bilgisine sahip olma durumuna dayalı olarak elde edilen bulgulara göre de anlamlı fark bulunmuştur. Bu bulguya göre çocuklarını kontrol edebilecek düzeyde internet ve bilgisayar bilgisine sahip olmayanların, olanlara oranla çocuklarının

internet kullanımını hakkında daha fazla endişe duyduğu görülmektedir. David (2009), internet konusunda yaşanan endişelerden bahsederken çocukların parmaklarının ucunda devasa bir bilginin olduğunu ve bunu nasıl yönetecekleri konusunda eğitimcilerin çok endişeli olduğunu belirtmiştir. David, çocukların, yeni kitle iletişim aracı sayılabilecek internette sunulan önyargılara, yanlış bilgilere, çevrimiçi oyunlara, zararlı mesajlara ve çeşitli reklamlara maruz kaldığını ve bunlarla nasıl başa çıkacaklarını ve bunların olumsuz etkilerinden nasıl korunacakları bilmediklerini ifade etmiştir. Çocukların bu yetersizliklerinin okul ve ev eksenli gerçekleştirilecek Medya Okuryazarlığı eğitimi ile çözmek mümkündür. Okulda eğitimcilerin, evde ise ebeveynlerin doğru yönlendirmeleri ile çocuklar internet karşısında savunmasız birer alıcı konumunda olmayacaklardır. Tablo 7'de ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 7: Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet Kullanmalarına Bağlı Olarak Duydukları Endişelerle İlgili Maddelere İlişkin Betimsel Veriler (2. Faktör)

	n	\bar{X}	Ss
Çocuğumun internette uygun olmayan kişilerle kişisel bilgilerini paylaşmasından endişe duyuyorum.	1280	3,37	1,66
Çocuğumun internette saldırı, taciz ve zorbalık gibi durumlarla karşılaşabileceğinden endişe duyuyorum.	1281	3,38	1,67
Çocuğumun internette yasal olmayan indirmelerde bulunacağından endişe duyuyorum.	1280	2,81	1,67
Çocuğumun internette tanımadığı insanlarla görüşmesinden endişe duyuyorum.	1284	3,11	1,71
Çocuğumun internet başında kaldığı süre konusunda endişe duyuyorum.	1282	2,72	1,48

Ölçeğin 3. Faktöründen elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin % 59'u çocuğunun internette hangi sitelere girdiğini kontrol ettiğini, % 70'i çocuğunun internet kullandığı süreye dikkat ettiğini, % 59'u çocuğuyla internet güvenliği hakkında konuştuğunu belirtmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımlarıyla alakalı denetimlerine yönelik olarak cinsiyete dayalı anlamlı fark görülmektedir. Buna göre kız çocuğu olan ebeveynlerin, erkek çocuğu olan ebeveynlere göre daha fazla denetim uyguladıkları söylenebilir. Aynı şekilde sınıf düzeyinde de fark bulunmuştur. Buna göre sınıf düzeyi yükseldikçe denetim oranı azalmaktadır. Elde edilen bulgulara göre internet kullanımını konusunda ebeveyn denetiminin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının ne kadar süreyle, hangi sitelere girdiğini takip etmeleri ve güvenli internet kullanma konusunda bilgilendirme yapmaları önem arz etmektedir. Tablo 8'de ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 8: Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet Kullanmalarıyla İlgili Denetimlerine İlişkin Betimsel Veriler (3. Faktör)

	n	\bar{X}	Ss
Çocuğumun internette hangi sitelere girdiğini kontrol ederim.	1272	3,62	1,40
Çocuğumun internet kullandığı süreye dikkat ederim.	1274	3,90	1,25
Çocuklarımla internet güvenliği hakkında konuşurum.	1268	3,64	1,35

Ölçeğin 4. Faktöründen elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin % 58'i çocuğunun internette ürün satın almasına izin vermediğini, % 63'ü çocuğunun kendi başına yanında bir yetişkin olmadan internete girmesine izin vermediğini, % 69'u çocuğunun internette sadece tanıdığı insanlarla iletişim kurmasına izin verdiklerini, % 20'si çocuğunun sosyal ağlara (Facebook, Twiter gibi) girmesine izin vermediğini, % 51'i çocuğunun interneti sadece ödev ve araştırmalarında kullanmasına izin verdiğini belirtmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanma konusundaki kısıtlamalarıyla ilgili maddelere ilişkin cinsiyete sonuçlar incelendiğinde farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre kız çocuğu olan ebeveynlerin, erkek çocuğu olan ebeveynlere göre daha fazla kısıtlama yaptığı söylenebilir.

Aynı şekilde ebeveynlerin, çocuklarının internet kullanma konusundaki kısıtlamalarıyla ilgili maddelere ilişkin sınıf düzeyindeki betimsel verilerde anlamlı fark göstermektedir. Buna göre sınıf ve yaş düzeyi arttıkça ebeveynlerin çocukları üzerindeki kısıtlamalarının azaldığı söylenebilir. Tablo 9'da ilgili faktöre ait standart sapma ve ortalama değerleri verilmiştir.

Tablo 9: Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet Kullanma Konusundaki Kısıtlamalarıyla İlgili Maddelere İlişkin Betimsel Veriler (4. Faktör)

	<i>n</i>	\bar{X}	Ss
Çocuğumun internette ürün satın almasına izin vermem.	1265	3,42	1,80
Çocuğumun kendi başına yanında bir yetişkin olmadan internete girmesine izin vermem.	1246	2,29	1,38
Çocuğumun internette sadece tanıdığımız insanlarla iletişim kurmasına izin veririm.	1249	3,92	1,44
Çocuğumun sosyal ağlara (Facebook, Twiter gibi) girmesine izin vermem.	1243	2,32	1,43
Çocuğumun interneti sadece ödev ve araştırmalarında kullanmasına izin veririm.	1288	3,37	1,45

7. Sonuç Ve Öneriler

11-15 yaş grubu ortaokul öğrencilerinin ebeveynlerinin televizyon ve internet kullanımları hakkındaki tutum ve davranışlarını ortaya koymaya amaçlayan bu araştırma ile durum tespiti yapılarak Medya Okuryazarlığı ile ilgili müdahale ve eğitim planlarına temel oluşturmak istenmiştir.

Araştırmanın bulgulara göre, ebeveynlerin internet kullanma oranı öğrencilere göre daha azdır. Televizyon izleme oranları ise hemen hemen aynı düzeydedir. Ebeveynlerin yarısının evinde internet filtreleme programı varken yarısında yoktur. Evlerindeki bilgisayarlarda internet filtrelemesi olmayanların yarısı çocuklarına güvendikleri için bu tür programlara ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. % 14'ü ise nasıl yapıldığını bilmediği için bilgisayarlarda filtre programları yüklemediklerini ifade etmişlerdir. Ebeveyn denetiminde bilgisayarda filtreleme programlarının olması kontrol açısından önemlidir. Ebeveynlerinin filtre kullanmama sebebi olarak büyük oranda çocuklarına güvendiklerini söylemeleri ise yetersiz bilgiden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Televizyon ve internetin ödül veya ceza aracı olarak kullanılması çocuk eğitimi açısından yanlış bir uygulama olarak kabul edilmektedir. Araştırmaya göre ebeveynlerin neredeyse yarısı bu yöntemi kullanmaktadır. Evde birlikte yemek yerken veya zaman geçirirken televizyonun kapalı olması sağlıklı sonuçlar vermektedir. Araştırma sonuçlarına göre de televizyonunu kapatmayan ailelerin yemek yeme düzeni başta olmak üzere, çocuklarında sorunlarla karşılaştığı görülmektedir.

Ebeveynlerin televizyon ve internet hakkındaki düşüncelerine ait bulgulara göre, ebeveynler televizyon ve interneti zaman kaybı olarak değerlendirmiş ve çocuklarını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu bulguya rağmen evlerde televizyon ve internet kullanma konusunda çok fazla kısıtlamaya rastlanmamaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarında televizyon izlemelerine bağlı olarak gözlemledikleri olumsuz durumlardan biri olarak yemek yeme probleminin ortaya çıktığı görülmektedir. Televizyon karşısında yemek yemeden veya bir an önce yemeği bitirerek televizyon izlemek istemekten kaynaklanan bu problemin çözümünde ebeveynin rol model olması ve yemek sırasında televizyonun kapatılması ilgili kesin kuralların aile içerisinde yerleştirilmesi çözüm yöntemi olarak sunulabilir. Aynı şekilde öğrencilerde gözlenen uyku ile ilgili problemde de; çocuğun odasında televizyon bulundurulmaması, yatma saati ile ilgili kesin kurallar konulması, izleyeceği program içeriklerinin denetlenmesi, çözüm önerisi olarak sunulabilir.

Çocukların izlemiş olduğu şiddet sahneleri ile gündelik hayatlarında sorunlar yaşaması ve televizyonda gördüğü olumsuz davranışları yaşantılarında taklit etmeleri en önemli problemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Şiddetin içselleştirilmesi olarak adlandırılabilir bu durum çocuklar için öncelikli tehlike olarak algılanmalıdır. Çocukların

medyada sürekli şiddet sahneleri izlemesi nedeniyle beyinlerinde şiddeti normalleştirmesi gibi gündelik hayatın bir parçası olarak algılamaya başlaması sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Aynı şekilde medyada izlediği olumsuzlukları yaşantısında taklit etmesi veya televizyonda izlediği olumsuz karakterleri kendisi ile özdeşleştirerek onlar gibi davranma çabası, sosyal ilişkilerinde çocuklara zarar vermektedir.

Ebeveynler, televizyon nedeniyle çocuklarıyla daha az vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Ancak ebeveynlerin ve çocukların televizyon izleme alışkanlıkları beraber değerlendirildiğinde aile üyelerinin okul ve iş dışında geçirdikleri vakitlerini televizyon izleyerek harcadıkları görülmektedir. Aile bireyleri bu süre zarfında bir aradaymış gibi görünseler de aslında televizyon karşısında aralarında etkileşim olmadığı için birlikte bir şeyler yaptıkları söylenemez. Kaliteli zaman olarak adlandırılacak ailece birlikte vakit geçirme alışkanlığı geliştirmenin, sağlıklı aile içi iletişim açısından önemli olduğu göz ardı edilmemelidir.

Ebeveynler, çocuklarının reklamlarda gördüğü ürünleri almak istediğini belirtmektedir. Medya Okuryazarlığı eğitiminin amaçlarından biride çocukların bilinçli birer tüketici haline gelmelerini sağlamaktır. Gerek ebeveynlerin bilinçlendirilmesiyle, gerekse okulda verilecek Medya Okuryazarlığı eğitimi ile bu gerçekleştirilebilir. Reklamın yanlış yönlendirmesi, bilinçsiz tüketimi teşviki, gizli reklam gibi unsurlar konusunda çocukların bilinçli olması önem arz etmektedir.

Araştırmanın ebeveyn endişeleri boyutuna bakıldığında, ahlâki değerlere yönelik olumsuzlukları içeren durumların en fazla endişeye neden olduğu, daha sonra çocuğun sosyal durumunu etkileyecek yayınlarla ilgili endişelerin geldiği görülmektedir. Ebeveynler için çocukların ahlâk ve sosyal gelişimine etki edecek olumsuzlukların öncelikli olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Ebeveynlerin televizyon konusundaki kısıtlamalarına ait bulgular incelendiğinde birlikte televizyon izleme alışkanlığının fazla olmadığı görülmektedir. Eğer televizyon izlenecekse, birlikte televizyon izleme ile televizyonun çocuklara olumsuz etkilerinin azaltılması mümkün olmaktadır. Çocuklara uygun olmayan program içeriklerinin kısıtlanma oranı yüksek görünse de, her dört çocuktan birinin medyada kısıtlama olmaksızın her türlü içeriğe maruz kaldığı ortaya konulmuştur. Uzmanlar çocuklarda doğru televizyon izleme alışkanlığı kazandırılabilmesi ve ebeveyn kontrolünün sağlanması için, ebeveyn aracılığı yöntemi üzerinde durmuşlardır. Ebeveyn aracılığı "anne babanın çocukları için sunulan içeriği yorumlama, kontrol etme ve denetleme için kullandığı her hangi bir teknik" olarak tanımlanmaktadır (Mendoza, 2009). Ebeveyn aracılığını oluşturan üç unsur; "Birlikte izleme" (covieving) içerik veya kullanımla ilgili hiçbir şekilde konuşup tartışmadan, sadece televizyon izlemek; "Kısıtlayıcı aracılığı" (restrictive mediation) çocuğun televizyon izlemesine ilişkin çeşitli kurallar konulması olarak (örn., ne kadar süre izleyeceği, neleri seyredebileceği); "Etkin aracılığı" (active mediation) ise tartışma yani televizyon hakkında (örn., program, içerik, reklamlar hakkında) çocuklarla konuşma etkili bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Denetimle ilgili elde edilen bulgulara göre; çocukların izleme tercihlerini genelde kendilerinin yaptığı, ebeveynlerin yaklaşık yarısının çocuklarıyla izlediği olumsuz görüntüler hakkında konuştuğu, ebeveynlerin üçte ikisinin çocuklarının ne izlediğini düzenli takip ettiği ve yarısının akıllı işaretler sistemini dikkate aldığı ortaya konulmuştur. Ebeveyn denetimi konusunda genel bulgulara göre ebeveynlerin çocuklarını kontrol altında tuttuğu söylenemez. Akıllı işaretler sistemi olarak adlandırılan izleyicilerin program içeriği hakkında bilgilendirilmesini amaçlayan işaretlerin ebeveyn ve çocuklar tarafından daha ciddiye alınarak değerlendirilmesi fayda sağlayacaktır. Elde edilen bulgular ışığında sınıf düzeyinde de anlamlı farklar bulunmuştur. Buna göre küçük yaşta çocuğu olan ebeveynlerin, büyük yaşta çocuğu olanlara göre daha fazla denetim uyguladıkları, ancak yaş ilerledikçe denetimin azaldığı görülmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının televizyon izlemeleriyle alakalı denetimlerini ortaya koymayı amaçlayan dördüncü faktörde çocuğun cinsiyeti, anne ve babanın iş ve eğitim durumları değişkenleriyle yapılan analizlerde istatistiksel olarak anlamlı bir bulgu elde edilememiştir. Ebeveyn denetimi ile ebeveynlerin eğitim durumu arasında bir ilişkinin olması

beklenirken bu araştırma ile eğitim durumunun artması veya azalmasının ebeveynlerin denetim ve kısıtlama konusundaki uygulamalarını etkilemediği ortaya konulmuştur.

Ebeveynlerin sosyal medyada hesabı bulunma oranı daha azdır. Ebeveynler çocuklarının sosyal medyadaki hesaplarını yeterince kontrol etmemektedirler. Ebeveynlerin internet ve bilgisayarda çocuklarını kontrol edebilecek düzeyde bilgiye sahip olmamaları da çocuklar üzerinde kontrol ve denetim eksikliğine neden olmaktadır. Ebeveynlerin büyük oranda çocuklarının interneti güvenli kullandığını düşünmeleri de yeterince bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Ebeveynlerin, çocuklarında internet kullanmalarına bağlı olarak gözlemledikleri olumsuz durumlara ilişkin bulgulara göre, ebeveynlerin, çocuklarında uyku düzeninin bozulması, yemek yeme düzeninin bozulması, arkadaşlarıyla sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşaması, çocuğuyla daha az vakit geçirmesi ve derslerinde sorunlar yaşamasını gibi sıkıntılar gözlemediği ortaya konulmuştur. İnternet kullanma oranları arttıkça bu problemlerin oranının da artması söz konusudur. Araştırma sonucu öğrencilerin büyük oranda internete evde girdikleri görülmektedir. Ebeveyn denetiminin bu noktada önemi büyüktür. Ebeveynlerin internet konusunda bilinçlendirilmesiyle çocuklarına daha fazla yardım edebilecekleri söylenebilir.

Ebeveynlerin internet konusundaki endişeleriyle ilgili elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin en yüksek oranda çocuğunun internette uygun olmayan kişilerle kişisel bilgilerini paylaşmasından endişe duyduklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin sırasıyla endişeleri şu şekildedir: Ebeveynler çocuklarının internette saldırı, taciz ve zorbalık gibi durumlarla karşılaşabileceği, internette tanımadığı insanlarla görüşebileceği, internette yasal olmayan indirmelerde bulunacağı ve son olarak internet başında kaldığı süre gibi konularda endişe duymaktadırlar. Ancak endişe ile ilgili oranlara baktığımızda ebeveynlerin yarısından fazlasının bu konularda endişe duymadığı ortaya çıkmıştır. Çocuklarının internette yaşadığı sorunlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin endişe yaşamamaları da normal olarak görülebilir. Ayrıca ebeveynlerin, çocuklarının internet kullanmalarına bağlı olarak duydukları endişelerle ilgili maddelere ilişkin yeterli düzeyde bilgisayar ve internet bilgisine sahip olma durumuna dayalı olarak elde edilen bulgularına göre de anlamlı fark bulunmuştur. Bu bulguya göre çocuklarını kontrol edebilecek düzeyde internet ve bilgisayar bilgisine sahip olmayanların, oranlara oranla çocuklarının internet kullanımı hakkında daha fazla endişe duyduğu görülmektedir. Çocukların internet konusundaki yetersizliklerini okul ve ev eksenli gerçekleştirilecek Medya Okuryazarlığı eğitimi ile çözmek mümkündür. Okulda eğitimcilerin, evde ise ebeveynlerin doğru yönlendirmeleri ile çocuklar internet karşısında savunmasız birer alıcı konumunda olmayacaklardır. Ancak evde ebeveynler tarafından gerçekleştirilecek yönlendirmelerin olabilmesi için, ilk önce ebeveyn eğitimlerinin tamamlanması gerekmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanmalarıyla alakalı denetimleriyle ilgili elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin yarısından fazlasının çocuğunun internette hangi sitelere girdiğini kontrol ettiği görülmektedir. Ancak önemli ölçüde ebeveynin ise bu kontrolü gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Ebeveynlerin üçte birinin çocuğunun internet kullandığı süreye dikkat etmediği, % 40'ının çocuğuyla internet güvenliği hakkında konuşmadığı, elde edilen bulgular arasındadır. Elde edilen bulgulara göre internet kullanımı konusunda ebeveyn denetiminin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının ne kadar süreyle, hangi sitelere girdiğini takip etmeleri ve güvenli internet kullanma konusunda bilgilendirme yapmaları önem arz etmektedir. Çocuklar ancak kontrol altında olduklarını bildiklerinde daha dikkatli davranmaya gayret edeceklerdir. Ebeveyn kontrolünün gerek çocuğa bilgi vererek, gerekse filtreleme gibi teknik imkânları kullanarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ebeveyn kontrolünün çocuğun haberi olmadan da devam etmesi denetim mekanizmasının sağlamlığı açısından önemlidir.

Ebeveynlerin, çocuklarının internet kullanma konusundaki kısıtlamalarıyla ilgili elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin 1/3'ünün çocuğunun internette ürün satın alması konusunda kısıtlama yapmadığı, yarıya yakının çocuğunun kendi başına yanında bir yetişkin olmadan internete girmesine izin verdiği, 2/3'ünün çocuğunun internette sadece tanıdığı insanlarla iletişim kurmasına izin verdikleri, büyük çoğunluğunun çocuğunun sosyal ağlara

(Facebook, Twiter gibi) girmesine izin verdiği, ebeveynlerin yarısının çocuğunun interneti sadece ödev ve araştırmalarında kullanmasına izin verdiği tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında internet konusunda belli yeterliklere sahip ebeveynlerin kısıtlama ve kontrol mekanizmasını doğru kullandığı, ancak önemli sayılabilecek oranda ebeveynlerin ise, kısıtlamaya gerek duymadığı sonucuna ulaşılabilir. Uzmanlar, çocukların internette karşılaşabileceği sorunları şöyle sıralamaktadırlar: Teknik zararlar, yasadışı içeriğe maruz kalma, çevrim-içi ortamlarda çocukların ve gençlerin kendilerinin ya da ailelerine ait kişisel bilgilerin e-posta, sohbet programları vb. aracılığıyla üçüncü şahısların eline geçmesi, internet üzerinden ebeveynlerinin kredi kartı ile onlardan habersiz alışveriş yapabileme, kendilerinden yaşça büyük ve kötü niyetli kişilerle haberleşebilme. Tüm bu zararların çocukların bilinçsiz ve kontrolsüz internet kullanımlarından kaynaklandığı düşünüldüğünde gerek çocukların gerekse ebeveynlerin eğitiminin şart olduğu söylenebilir. Ancak internetin çocuğun akademik başarısına, sosyal ilişkilerine katabileceği çok önemli faydaların her zaman göz önünde bulundurulması ve yasaklamanın çözüm olmadığını farkına varılması önemlidir.

Bu araştırmada kızların daha çok televizyon izlerken, erkeklerin daha çok internet kullandığı tespit edilmiştir. Aileler televizyon ve internet kullanımında denetim ve kısıtlamaları kızlar üzerinde daha yoğun uygularken, internet ve televizyon kaynaklı sorunların erkeklerde daha fazla olduğu görülmektedir. Araştırmalara göre; erkek çocuklar, televizyondaki şiddet mesajları ve görüntülerinden kız çocuklara göre daha fazla etkilenme eğilimi göstermektedirler; erkek çocukların şiddet içeren yayınları izlediklerinde kız çocuklara göre % 5,04 daha fazla saldırgan davranışlar göstermektedir (Gentile & diğ., 2004: 2; akt. Doğan, 2006). Bu araştırmanın bulgularının da gösterdiği gibi ebeveynler denetimlerini kızlar üzerinde yoğunlaştırmasına rağmen ebeveynlerin kitle iletişim araçları kaynaklı çocuklarında gözlemledikleri olumsuzlukların erkek öğrencilerde daha yoğun olduğu ortaya konulmuştur.

Gençlerin ve özellikle de çocuklarının eğitiminden sorumlu olan ebeveynler de Medya Okuryazarlığı becerilerini kazanabilecekleri eğitimler alamamakta veya almamaktadır. Roberts, Foehr ve Rideout (2005), ebeveynlerin, 8-18 yaş arası çocuklarıyla günde yaklaşık 2,5 saat beraber vakit geçirdiklerini belirtmiştir. Ancak, Mendoza (2009) ebeveynlerle geçirilen bu 2,5 saatin de çoğunlukla televizyon gibi kitle iletişim araçlarının başında gerçekleştiğini, kitle iletişim araçlarının da zaten çoğunlukla evde kullanıldığını vurgulamış ve ebeveyn eğitimindeki boşluğa dikkat çekmiştir.

7.1. Öneriler

- Bu araştırma sonuçlarına göre, çocuklar ebeveynlerinden daha aktif bir şekilde sosyal medyayı kullanmakta ve yaşadıkları sorunları çoğunlukla aileleriyle paylaşmamaktadır. Ebeveynlerin, medyayı takip etme ve çocuklarını denetleme konusunda geri kaldığı tespit edilmiştir. Bu yüzden ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı eğitimi alması gerekmektedir.
- Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin % 76,5'i çocuklarını kontrol edecek düzeyde internet ve bilgisayar bilgisine sahip olduğunu düşünürken, yaklaşık 1/4'ü ise yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünmektedir. Bu kapsamda ebeveynlerin çocuklarını kontrol edebilecek düzeyde internet-bilgisayar bilgisine sahip olmaları önem arz etmektedir. Dolayısıyla, ebeveynlere bilgisayar-internet kullanımına ilişkin teknik konularda da eğitim vermek amaçlı seminerler, konferanslar vs. verilebilir.
- İlgili kurumlar tarafından (MEB, TÜBİTAK, RTÜK, İlgili Bakanlıklar) çocuk ve ebeveynlerin eğitimlerine yönelik olarak gerçekleştirilecek projelere destek sağlanmalıdır.
- Bölgesel düzeyde yapılan bu çalışma ışığında ülke genelinde geniş çaplı nicel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

ANDERSON, Craig A., BERKOWITZ, Leonard, DONNERSTEIN, Edward, HUESMANN, L.Rowell, JOHNSON, James D., LİNZ, Daniel, MALAMUTH, Neil M., ve WARTELLA, Ellen (2003). "The Influence of Media Violence on Youth", *Psychological Science in the Public Interest*, S. 4(3), s. 81-110.

BAGLI, Melike Türkan (2003). "Televizyona Karşı Anababa Aracılığı: Kısıtlayıcı Aracılığın Biçimler", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 36(1-2), s. 129-149.

- BOSKE, Christa, ve MCCORMACK, Susan (2011). "Building an Understanding of the Role of Media Literacy for Latino/A High School Students", *High School Journal*, S. 94(4), s. 167-186.
- BRONFENBRENNER, Urie (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BROWNE, Naima (1999). *Young Children's Literacy Development and the Role of Televisual Texts*, New York, NY: Falmer Press.
- BROWN, Jane D., ve BOBKOWSKI, Piotr S. (2011). "Older and Newer Media: Patterns of Use and Effects on Adolescents' Health and Well-Being", *Journal of Research on Adolescence*, S. 21(1), s. 95-113.
- BÜYÜKGEBİZ, Benal. (2013). Çocuklarda Uykusuzluk. 01/07/2013 tarihinde http://www.istahsizcocuk.com/index.php?option=com_content&view=article&id=270&Itemid=11 linkinden indirilmiştir.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2008). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara.
- ÇEPNİ, Salih (2010). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- DAVID, Jane L. (2009). "What Research Says About.../Teaching Media Literacy", *Educational Leadership*, S. 66(6), s. 84-86.
- DOĞAN- KÖSEBALABAN, Nalan (2006). "Televizyon Programlarındaki Şiddet Öğelerinin Çocuklar Üzerindeki Etkisi ve Ebeveynlerin Tutumlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", *İstanbul Üniversitesi-İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 26, s. 1-16.
- DOĞAN, Adem, ve GÖKER, Göksel (2012). "Tematik Televizyon ve Çocuk: İlköğretim Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları", *Millî Eğitim*, S. 194, s. 5-30.
- GAINER, Jesse S. (2010). "Critical Media Literacy in Middle School: Exploring the Politics of Representation", *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, S. 53(5), s. 364-373.
- GÜNDÜZ-KALAN, Özlem (2010). "Medya Okuryazarlığı ve Okul Öncesi Çocuk: Ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı Bilinci Üzerine Bir Araştırma", *İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 39, s. 59-73.
- HEINS, Marjorie, ve CHO, Christina (2003). *Media Literacy: An Alternative to Censorship* (2.baskı), Şubat 10 2013 tarihinde www.fepproject.org linkinden indirilmiştir.
- HOBBS, Renee (1998). "The Seven Great Debates in the Media Literacy Movement", *Journal of Communication*, S. 48(1), s. 16-32.
- İNAN, Taşkın VE TEMUR, Turan (2012). "Examining Media Literacy Levels of Prospective Teachers", *International Electronic Journal of Elementary Education*, S. 4(2), s. 269-285.
- KARACA, Yusuf, PEKYAMAN, Asuman, ve GÜNEY, Hatice (2007). "Ebeveynlerin Televizyon Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerini Etik Açısından Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma", *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 9(2), s. 233-250.
- KARASAR, Niyazi (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KARAYAGIZ-MUSLU, Gonca, & BOLIŞIK, Bahire (2009). "Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı", *TAF Preventive Medicine Bulletin*, S. 8(5), s. 445-450. www.korhek.org
- KIZMAZ, Zahir (2006). "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 30(1), s. 47-70.
- KRAHE, Barbara, MÖLLER, I., HUESMANN, L. Rowell, KIRWIL, Lucyna, FELBER, Juliane, ve BERGER, Anja (2011). "Desensitization to Media Violence: Links with Habitual Media Violence Exposure, Aggressive Cognitions, and Aggressive Behavior", *Journal of Personality and Social Psychology*, S. 100(4), s. 630-646.
- KURUOĞLU, Huriye (2013). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri, Ocak 2013 tarihinde <http://www.CocukKaile.Com/Icsayfa.aspx?Kodal=446> linkinden indirilmiştir.
- MARTINS, Nicole, ve WILSON, Barbara J. (2012). "Social Aggression on Television and its Relationship to Children's Aggression in the Classroom", *Human Communication Research*, S. 38, s. 48-71.
- MCBRİEN, J.Lynn (1999). "New Texts, New Tools: An Argument for Media Literacy", *Educational Leadership*, S. 57(2), s. 76-79.
- MENDOZA, Kelly (2009). "Surveying Parental Mediation: Connections, Challenges and Questions for Media Literacy", *Journal of Media Literacy Education*, S. 1(1), s. 28-41.
- MÖLLER, Ingrid, KRAHE, Barbara, BUSCHING, Robert, ve KRAUSE, Christina (2012). "Efficacy of an Intervention to Reduce the Use of Media Violence and Aggression: An Experimental Evaluation with Adolescents in Germany", *Journal of Youth Adolescence*, S. 41, s. 105-120.
- NATHANSON, Amy, ve YANG, Mong-Shan (2005). *Reconceptualizing Coviewing as a Kind of Mediation*, Conference Paper, International Communication Association, NY:USA, 1-25. http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/1/3/1/1/pages13116/p13116-1.php
- OWENS, Judith, MAXIM, Rolanda, MCGUINN, Melissa, NOBILE, Chantelle, MSALL, Michael, ve ALARİO, Aanthony (1999). "Television-Viewing Habits and Sleep Disturbance in School Children", *Pediatrics*, S. 104(3), s. e27.
- SCHMITT, Kelly L. (2000). *Public Policy, Family Rules and Children's Media Use in The Home*, The Annenberg Public Policy Center of the University of Pennsylvania, Report Series No. 35. http://www.annenbergpublicpolicycenter.org/Downloads/Media_and_Developing_Child/20000626_public_policy_Vchip_report.pdf
- TAN-AKBULUT, Nesrin (2000). "Çocuklar Televizyondaki Şiddeti Kopyalıyorlar", *İstanbul Üniversitesi-İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 10, s. 519-524.
- TAYLAN, Hasan Hüseyin (2011). "Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 26, s. 355-367.
- TEMİZEL, İnci Nur Saltık (2008). "İştahsız Çocuk", *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, S. 51, s. 176-181.
- TERCAN, İbrahim, SAKARYA, Senem, ve ÇOKLAR, Ahmet Naci (2012). "Çocukların Gözüyle Onların İnternet Kullanım Profilleri ve Ailelerin Getirdiği Sınırlamalar: Anamur İlçe Örneği", *E-Journal Of New World Sciences Academy*, S. 7(1), s. 305-312.
- TÜZÜN, Ümran (2002). "Gelişen İletişim Araçlarının Çocuk ve Gençlerin Etkileşimi Üzerine Etkisi", *Düşünen Adam Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, S. 15(1), s. 46-50.
- ÜNERİ, Özden Şükran, ve TANIDIR, Canan (2011). "Bir Grup Lise Öğrencisinde İnternet Bağımlılığı Değerlendirmesi: Kesitsel Bir Çalışma", *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, S. 24(4), s. 265-272.
- WARREN, Ron (2001). "In Words and Deeds: Parental Involvement and Mediation of Children's Television Viewing", *Journal of Family Communication*, S. 1, s. 211-231.
- YAĞBASAN, Mustafa ve KURTBAŞ, İhsan (2008). *Televizyondaki Şiddet ve Tüketim Paradigmalarının Çocukluk Bağlamında Değerlendirilmesine Yönelik Ampirik Bir Araştırma*, 5. Intenational Children And Communication Congress (5. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi), 20-22 Ekim 2008, İstanbul.